

Nadežda Starikova

Inštitut za slavistiko RAN; Filološka fakulteta, Moskva

DOI: 10.4312/SSJLK.55.202-207

Slovenska literarna zgodovina na Moskovski državni univerzi M. V. Lomonosova – nove ruske izdaje za potrebe visokošolskega izobraževanja

V prispevku je predstavljen pregled novih knjig o zgodovini slovenske književnosti za študente slavistike Filološke fakultete Moskvske državne univerze M. V. Lomonosova. Gre za skupinski monografiji *Slovenska književnost od začetkov do preloma 19. in 20. stoletja* (2010) in *Slovenska književnost 20. stoletja* (2014), ki podajata celovit pogled na paradigmo razvoja nacionalne literature, referenčno enciklopedijsko zbirko *Leksikon južnoslovanskih književnosti* (2012) in avtorsko monografijo *Literatura v sociokulturnem prostoru samostojne Slovenije* (2018), ki se osredotoči na literarni proces po letu 1991. Prvi dve knjigi sta skupni rusko-slovenski projekt ob podpori Javne agencije Republike Slovenije za knjigo. Vsa omejena dela so izšla pri moskovski založbi Indrik, eni najboljših v Rusiji, ki izdaja knjige s področja humanističnih ved.

MDU, nove izdaje za slovensko literaturo

New books on the history of Slovene literature for students of Slavic Studies at the philological faculty of Lomonosov Moscow State University are presented. These are the collective monographs *Slovene Literature from the Beginnings to the End of the 19th Century* (2010) and *Slovene Literature of the 20th Century* (2014), which give a comprehensive view of the development of the national literature; the reference book *Lexicon of South Slavic Literatures* (2012) and the monograph *Literature in the Sociocultural Space of Independent Slovenia* (2018), which examines the literary process after 1991. The first two books are a joint Russian-Slovene project and their publication was supported by Slovene Book Agency. All the works were published by the Moscow publishing house *Indrik*, one of the best humanities publishers in Russia.

Moscow State University, new books on Slovene literature

Na oddelku za slavistiko Filološke fakultete Moskvske državne univerze M. V. Lomonosova se v okviru prvostopenjskega izobraževanja slavistov predavata dva osnovna vsebinska predmeta zgodovine slovanskih literatur. Predmet Literarna zgodovina države izbranega slovanskega jezika (4 semestre) je ena najpomembnejših sestavin slavističnega sklopa vsebin in je namenjena študentom slovenistike. Literarna veda kot disciplina je tudi izhodišče za seminarje, ki predstavljajo lokalno problematiko literarne zgodovine. Znanja, pridobljena po obravnavi navedene teme, so pogoj za sodelovanje pri seminarjih iz specializacije in pripravo seminarskih ter diplomskih nalog. Predmet Zgodovina slovanskih literatur (2 semestra) je del sklopa slavističnih disciplin in je namenjen študentom slavistike, ki študirajo filologijo. Namen predavanj je pomoč študentom pri razumevanju glavnih mejnikov literarnega razvoja in najpomembnejših obdobjev zgodovine, osnovnih značilnosti kulture in miselnosti sorodnih slovanskih narodov. Gre za povezavo med disciplinama Zgodovina ruske literature in Zgodovina tujih literatur, ki prispevata k celovitosti obravnave evropskega literarnega procesa. Na podlagi tega študenti slavistike opravijo državni izpit iz zgodovine slovanskih literatur. Tako je vsebinski sklop zgodovine slovenske literature ena temeljnih disciplin na področju literarne zgodovine Slovanov. V preteklosti so se študenti slavističnega oddelka pogosto soočali s težavami zaradi

pomanjkanja učbenikov in priročnikov na temo literarne zgodovine Slovenije, zdaj pa teh težav načeloma ni več, saj je izšlo več knjig, potrebnih za študij. Gre za dve skupinski monografiji na temo zgodovine slovenske literature, in sicer *Slovenska književnost od začetkov do preloma 19. in 20. stoletja* (2010) in *Slovenska književnost 20. stoletja* (2014), ki podajata celovit pogled na razvojno paradigmo nacionalne literature; izšla je tudi referenčna enciklopedijska zbirka *Leksikon južnoslovanskih književnosti* (2012) in monografija *Literatura v sociokulturnem prostoru samostojne Slovenije* (2018), ki se osredotoči na literarni proces po letu 1991. Prvi dve knjigi sta skupni rusko-slovenski projekt ob podpori Javne agencije za knjigo Republike Slovenije. Vsa omenjena dela so izšla pri moskovski založbi *Indrik*, eni najboljših v Rusiji, ki izdaja knjige s področja humanističnih ved.

Pri pisanju knjige *Slovenska književnost od začetkov do preloma 19. in 20. stoletja* (uredila N. N. Starikova) so sodelovali slovenski znanstveniki S. Granda, M. Golež Kaučič, J. Faganel, L. Vidmar pa tudi ruske strokovnjakinje s področja literarne zgodovine Slovenije M. L. Beršadskaja, M. I. Rižova, N. N. Starikova in T. I. Čepelevskaja. V knjigi je opisana zgodovina slovenske literature od njenega nastanka do preloma 19. in 20. stoletja. V ruskih slovanskih študijah je predstavljen prvi samostojen opis in analiza slovenske literature, ki je odigrala pomembno vlogo pri oblikovanju narodne identitete slovenskega naroda ter v številnih pogledih prispevala k osamosvojitvi leta 1991. Po uvodu in poglavjih o slovenski zgodovini in folklori so predstavljene faze literarnega procesa ob upoštevanju njegove specifičnosti, izpostavljena so najpomembnejša imena (P. Trubar, F. Prešeren, I. Cankar) in umetniška dela. Glede na zaporedje zgodovinskih in družbenokulturnih obdobj ter literarnih smeri je gradivo v knjigi razdeljeno na tri dele. Prvi del *Od srednjega veka do novega časa. 10. stoletje–prva polovica 18. stoletja* vsebuje poglavja o obdobju najstarejših pisnih virov in literaturi reformacije ter baroka. Drugi del *Literatura novega časa. Druga polovica 18. stoletja. osemdeseta leta 19. stoletja* vsebuje poglavja o razsvetljenstvu, romantiki in oblikovanju realizma. Tretji del *Literatura na prelomu 19. in 20. stoletja (1890–1918)* predstavlja vstop literature v dvajseto stoletje. V prilogi so gradiva, ki v obliki tabel vsebujejo podatke o prvih rokopisih, protestantskih knjigah, delih baročnega obdobja in literarno-kritičnih izdajah, sledijo še izbrana bibliografija, kazalo imen in podatki o avtorjih. Praktično vsi avtorji poglavij poudarjajo posebnosti nacionalnega literarnega razvoja.

Slovenska književnost je v procesu evolucije od svojega začetka do oblikovanja žanrskega sistema ob koncu 19. stoletja preživela več faz, povezanih s potekom evropske zgodovine in primerljivih z usodo drugih evropskih (tudi slovanskih) literatur. [...] Več stoletij je bilo najpomembnejše za slovensko literaturo vprašanje ohranjanja in celovitosti maternega jezika. (Starikova 2010: 9)

Slovenska narodna tradicija izvira predvsem iz zavesti jezikovne identitete. »Ob razmeroma omejenih gospodarskih odnosih znotraj etnične družbe [...] in etnični enotnosti ozemlja je skupni literarni jezik pridobil izjemen pomen« (Frejdzon 1981: 41). Zgodovinska usoda slovenskega naroda je postala temelj posebnega poslanstva, ki ga je začela izvajati nacionalna literatura, in sicer ozaveščanje o enotnosti slovenskega naroda skozi umetniško besedo. Več stoletij je bila vodilna funkcija slovenske literature ohranitev obstoja naroda, to pomeni, da je bila prav v literaturi skoncentrirana vsa moč nacionalne eksistence. Literatura je varovala narodne interese, branila in gojila nacionalne vrednote ter na eni strani polagala v javno zavest v različnih obdobjih slovenske

zgodovine, še posebej na prelomnicah, različne programe nacionalnega preporeda, na drugi strani pa si je prizadevala za vključitev v vseevropski literarni proces. Poseben položaj literature je v veliki meri prispeval k zmanjševanju kulturnega in ideološkega pritiska s strani oblasti držav, del katerih je bila Slovenija tekom zgodovine.

Tudi pri nastajanju *Slovenske literature 20. stoletja* (uredila N. N. Starikova) so sodelovali tako ruski kot slovenski znanstveniki, in sicer J. Žitnik-Serafin, T. Virk, M. Kos, M. Pezdirc Bartol, D. Poniž, K. J. Kozak, T. Toporišič in N. S. Pilko, V. V. Sonkin, N. N. Starikova, T. I. Čepelevskaja. V uvodu je kratka predstavitev sodobne zgodovine Slovenije, na koncu pa so informacije o literaturi, ki je nastala po letu 2000. Osrednji del knjige sestavljata dva dela. Prvi del opisuje obdobje od leta 1918 do petdesetih let prejšnjega stoletja in vsebuje dve poglavji, ki obravnavata literaturo med obema vojnama ter dela, nastala v času druge svetovne vojne in v prvih letih socializma. Drugi del vsebuje tri poglavja, posvečena literaturi v obdobju med leti 1950–1960 in 1970–1980 ter po letu 1990. Vsako poglavje tvorijo trije razdelki, ki so posvečeni pripovedi, poeziji in drami, njihovo zaporedje pa ustreza pomembnosti zvrsti znotraj obdobja. Več pozornosti je namenjene bolj pomembnim avtorjem, kot so E. Kocbek, A. Hieng, V. Zupan, D. Jančar. Gradivo, ki se nanaša na poezijo, vsebuje več ilustrativnih besedil, kar je bilo omogočeno z izidom novih pesniških prevodov v Rusiji. V posebnem poglavju je prvič predstavljena literatura slovenskega izseljenstva. Publikacija vsebuje številne priloge z aktualnimi podatki o takih elementih literarne infrastrukture, kot so periodika in nacionalne literarne nagrade. Monografijo dopolnjuje izbrana bibliografija s seznamom ruskih prevodov slovenskih avtorjev, ki so omenjeni v publikaciji, seznam imen in kratke informacije o avtorjih. Avtorji knjige posvetijo veliko pozornosti zgodovinskemu in političnemu kontekstu, kar je pogojeno s samo naravo obravnavanega obdobja. V 20. stoletju so Slovenijo (kot tudi Evropo) doleteli večji pretresi, in sicer prva in druga svetovna vojna, dramatičen boj proti fašizmu ter državljanska vojna in tudi poskus izgradnje socializma, ki se je končal z razpadom – vse to je prišlo do izraza v marsikaterih umetniških delih različne ideološke in estetske usmerjenosti. Preteklo stoletje je bilo skoraj v celoti obdobje boja ideologij, ko se je Slovenija soočila z izbiro med fašizmom in komunizmom, med komunizmom in demokracijo. Literatura je bila ujeta v samem žarišču tega boja in tako izpostavljena večjim pritiskom, ki so lahko bili bolj ali manj zaznavni, ampak vedno prisotni in so pogosto imeli tudi nasilne represivne oblike, kar je pripeljalo do bistvene ideologizacije umetnosti. V obdobju gradnje socializma je bila literatura še prav posebej podvržena nadzoru oblasti. Ampak tudi v tistem času je umetnost uspela ohraniti določeno avtonomijo. Najbolj učinkovita in intenzivna faza slovenskega literarnega procesa 20. stoletja sta najbrž dve medvojni desetletji, ki ju lahko štejejo za obdobje »vzdušja svobodnega umetniškega iskanja, ideoloških in filozofskih razprav ter večjega umetniškega pluralizma« (Starikova 2006: 217) in obdobje »odjuge« iz šestdesetih let. V času političnega in ideološkega pritiska je literatura premogla specifične oblike upora, ki so zamajale ideološke in umetniške stereotipe in mite ter preprečile nazadovanje procesa emancipacije besede od ideologije. V 20. stoletju se je pojmovanje cilja, funkcije in oblik kulture in literature spreminjalo. Na ta proces so pomembno vplivali tudi znanstvena odkritja, tehnični napredek in novi filozofski sistemi (npr. eksistencializem), ki so radikalno spremenili pojmovanje osebnosti in njene vloge v svetu. Zanimanje za psihoanalizo je spodbudilo razvoj novih oblik samospoznavanja in samoizražanja. Vse to je pustilo pečat v slovenskem kulturnem prostoru. »V 20. stoletju so

se v slovenski literaturi pokazali številni vodilni umetniški trendi, med katerimi lahko izpostavimo ekspresionizem, socialni realizem, modernizem in postmodernizem« (Starikova 2014: 9).

Leksikon južnoslovanskih književnosti (uredila G. J. Iljina) je prvi ruski tezaver, ki predstavlja umetniške dosežke verbalne ustvarjalnosti ene od geopolitičnih, etničnih in jezikovnih evropskih skupin, ki združuje osem južnoslovanskih narodov, in sicer Bolgare, Bosance, Hercegovce, Makedonce, Srbe, Slovence, Hrvate in Črnogorce. Avtorska skupina, ki vključuje tudi strokovnjakinje za slovensko literaturo M. L. Beršadsko, Ž. V. Perkovsko, M. I. Ryžovo, J. A. Sozino, N. N. Starikovo, T. I. Čepelevsko, si sklicujoč na izkušnje domačih in tujih literarnih zgodovinarjev ter na lastne izkušnje pri preučevanju umetnosti in kulture Slovanov prizadeva slediti sodobnemu pojmovanju literarnega razvoja teh narodov od starejših obdobji do zadnjega desetletja 20. stoletja. Leksikon »omogoča vpogled v osnovne faze zgodovinske in literarne evolucije obravnavanih literatur in posebnosti njihove nacionalne umetniške vsebine, predstavlja pa tudi najvišje dosežke vsake od njih preko ustvarjalnosti njenih najpomembnejših predstavnikov« (Iljina 2012: 13). V skladu z zastavljenimi znanstvenimi cilji vsebuje gradivo v knjigi splošne informacije in podobe pisateljev. Deset teoretičnih člankov obravnava osnovne faze literarnega razvoja: folkloro, srednjeveško literaturo, narodni preporod, romantiko, realizem, moderno, avantgardo, socialistični (socialni ali novi) realizem, modernizem in postmodernizem. Razmerje med splošnim in nacionalnim, univerzalnim in lokalnim, ki ga razkrivajo teoretska poglavja, se podkrepi in opredeli v člankih, posvečenih posameznim avtorjem (slovenska literatura je zastopana s 54 imeni od P. Trubarja do A. Blatnika). Gesla o pisateljih vsebujejo poleg omembe pisateljeve pripadnosti določeni nacionalni literaturi tudi biografske podatke, informacije o njegovi vključenosti v to ali drugo literarno smer ter kratko analizo najpomembnejših del z oceno njegovega prispevka k nacionalni literaturi. Posebej pomembna je predstavitev širšemu občinstvu dosegljive umetnostne in znanstvene literature na to temo v ruskem jeziku. Zaradi boljše preglednosti je knjiga zgrajena po abecednem redu. Zaključuje jo izbrana bibliografija slovanskih literarnih zgodovin, zgodovine ene ali več literatur ter najpomembnejših monografskih študij, ki se nanašajo na posamezna obdobja in literarne trende, vse to v izvirnem jeziku in ruščini. Priložena je tudi bibliografija antologij in zbirk prevodov del južnoslovanskih pisateljev v ruščino. Knjiga vsebuje kazalo imen, seznam najpogostejših okrajšav in razlago političnih, etnografskih in literarnih izrazov.

Monografija N. N. Starikove *Literatura v sociokulturnem prostoru samostojne Slovenije* vsebuje predstavitev najnovejše slovenske literature – proze, poezije in literarne kritike po letu 1991. »Uveljavljanje načela pluralizma v javnem življenju je pripeljalo do sožitja različnih estetskih sistemov v slovenski kulturi. Rezultat je bil izjemen eklekticizem literarne prakse, kombinacija najrazličnejših smernic, poetik in diskurzov« (Starikova 2018: 13). Narava analiziranih umetniških in sociokulturnih pojavov je v določenem smislu določila strukturo knjige, ki jo tvori osem poglavij, v katerih se v problemsko-tipološki in/ali sociokulturni perspektivi kronološko obravnava eden od pojavov, ki so značilni za literarni proces po letu 1991, s čimer se oblikuje njena celovita podoba. Specifičnost trenutnega stanja nacionalne literature, njeni viri, ohranjanje zgodovinske kontinuitete in hkrati odprtost za inovacije so v veliki meri odvisni od tega, kakšna je bila njena usoda v multinacionalni Titovi Jugoslaviji, zato se knjiga začne s poglavjem *Namesto preambule: poetika nesoglasja – literarne razmere v času socializma*. Tukaj gre ob upoštevanju zgodovinskega in kulturnega konteksta za

analizo literarnega življenja Slovenije v času Socialistične federativne republike Jugoslavije. Drugo poglavje *Paradoksi postmodernizma* obravnava mehanizem uvajanja postmodernističnih trendov v slovensko literaturo in vpliv, ki sta ga imeli teorija in praksa postmodernizma na nacionalno literarno paradigmo in umetniško zavest številnih slovenskih avtorjev. Tretje poglavje *Predstavniki ustvarjalne inteligence in »žametna« revolucija: D. Rupel, T. Pavček, T. Pretnar* je posvečeno prispevku slovenskih pisateljev in prevajalcev k demokratičnim dosežkom Slovenije. To so podobe treh uglednih literatov, predstavnikov različnih ustvarjalnih »industrij« – proze in drame, poezije, literarne kritike in prevajanja. Njihovo aktivno državljansko stališče je v veliki meri prispevalo k liberalizaciji razvoja slovenske politične scene. Podrobna analiza literarnega življenja v prvem, »prehodnem« desetletju neodvisnosti v kontekstu zgodovinskih in političnih transformacij, ki so se zgodile, ko je literatura poskušala določiti svoj novi ontološki status, njeni avtorji pa svojo identiteto, je predstavljena v četrtem poglavju *V iskanju identitete. »Tranzicijska« devetdeseta*. Reprezentativna »ženska« smer sodobne slovenske proze je predmet refleksije v petem poglavju *Vox femini. Narativni model »ženskega pisanja«*. Odseva enega od aktualnih trendov sedanjosti: spolna sestava slovenskih pisateljev se je v zadnjih letih bistveno spremenila, dela, ki so jih napisale avtorice, pa vzbujajo veliko zanimanje bralcev, dobivajo visoke ocene kritikov in so redno nominirana za nacionalne literarne nagrade. Dejstvo, da se slovenski avtorji čedalje bolj obračajo k novim, aktualnim temam, ki se nanašajo na družbeno pomembne dogodke, resonančne odmeve nedavne preteklosti (obdobje socializma in razpada Titovega imperija) in sodobnost (rast ksenofobičnih odnosov v slovenski družbi, problemi narodnih manjšin in priseljencev), etična revizija in ponovno ocenjevanje zgodovinskih in nacionalnih izkušenj iz perspektive umetnika pa je bilo podlaga za šesto poglavje *Roman kot odraz političnih in sociokulturnih transformacij – po sledih »jugoslovanske Atlantide«*. Sedmo poglavje *O posebnostih nacionalne pesniške zavesti: od antologije Orfejev spev do epa Vrata nepovrata* se ukvarja s posebnostmi sodobne slovenske poezije, njenimi dosežki in zunanjimi vplivi na nacionalno umetniško zavest. Osmo poglavje *Horizonti alternativ: aktualne literarne študije* najavlja smeri razvoja sodobne literarne vede v Sloveniji. Poglavje *Namesto zaključka* vsebuje kratke zaključke, nato pa sledijo *Priloge*, vključno z referenčnim gradivom o najpomembnejših revijah in zbirkah literarne kritike, literarnih festivalih in nagradah. Monografijo dopolnjujejo bibliografski podatki (seznam slovenskih romanov 2009–2012, izbrana znanstvena bibliografija) in kazalo imen.

Predstavljene knjige imajo pomembno kognitivno, estetsko in informacijsko funkcijo, ker seznanjajo ruske (tudi rusko govoreče) študente in druge bralce tako z literarnimi dosežki slovenskih avtorjev kot s »celovitim literarnim sistemom« (Hladnik 2009: 45) slovenskega kulturnega prostora.

Viri in literatura

- ФРЕЙДЗОН, Владимир, 1981: Некоторые черты формирования наций в Австрийской империи. Илья Миллер, Владимир Фрейдзон (отв.ред.): *Формирование наций в Центральной и Юго-Восточной Европе*. Москва: Наука. 28–50.
- HLADNIK, Miran, 2009: Slovenska književnost na Filozofski fakulteti 1919–1979–2009. Jerca Vogel (ur.): *Slovenistika: pogledi na eno od ustanovnih strok Univerze v Ljubljani ob njeni 90-letnici*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 29–47.
- ИЛЬИНА, Галина, 2012: *Предисловие: Лексикон южнославянских литератур*. Москва: Индрик. 7–14.
- Лексикон южнославянских литератур*, 2012. Галина Ильина (отв.ред.). Москва: Индрик.

- Словенская литература XX века*, 2014. Надежда Старикова (отв.ред.). Москва: Индрик.
- Словенская литература от истоков до рубежа XIX-XX вв.*, 2010. Надежда Старикова (отв.ред.). Москва: Индрик.
- СТАРИКОВА, Надежда, 2006: *Словенский исторический роман в XX в.: национальное и универсальное*. Юрий Богданов (отв. ред): *Итоги литературного развития в XX веке в проблемно-типологическом освещении. Центральная и Юго-Восточная Европа*. Москва: Индрик. 216–243.
- СТАРИКОВА, Надежда, 2010: *Введение // Словенская литература от истоков до рубежа XIX-XX вв.* Москва: Индрик. 7–14.
- СТАРИКОВА, Надежда, 2014: *Введение: Словенская литература XX века*. Москва: Индрик. 7–13.
- СТАРИКОВА, Надежда, 2018: *Литература в социокультурном пространстве независимой Словении*. Москва: Индрик.